

15. Сумцов Н. Ф. Очерки народного быта : Из этнографической экскурсии 1901 г. по Ахтырскому уезду Харьковской губернии // Сборник Харьковского историко-филологического общества. 1902. Т. 13. Ч. 4. С. 1–57.
16. Сумцов Н. Писанки // Киевская старина. 1891. Т. 33. С. 181–209.
17. Твердохлебов А. Котельва // Харьковский сборник. 1888. Вып. 2. С. 113–126.
18. Широцкий К. Мотивы украинского орнамента : К альбому художника С. Васильковского // Украинская жизнь. 1912. № 11. С. 64–70.

УДК 37.013 [379:796]

Іваній І. В., Іваній О. М.,
м. Суми

ПЕДАГОГІЧНА ТЕОРІЯ ПРО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

У статті проаналізовано проблеми професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту на сучасному етапі дослідження. Визначено шляхи оновлення професійно-педагогічної освіти фахівців у закладах вищої освіти з урахуванням світових тенденцій. Охарактеризовано основні концепції професійно-педагогічної освіти фахівців і принципи побудови такої системи: цілісності, полікультурності, інноваційності, безперервності, демократизму. Окреслено функції професійно-педагогічної освіти фахівців: соціокультурна, розвивальна, загальноосвітня, компенсуюча, адаптивна, економічна. Визначено проблеми професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту, теоретичні та методологічні засади, досліджені науковцями. Представлено напрями наукових досліджень професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту, зокрема, авторський варіант акме-культурологічного підходу.

Ключові слова: методологічні засади, педагогічна теорія, професійно-педагогічна підготовка, фахівець, фізичне виховання та спорт.

Иваний И. В., Иваний Е. Н. Педагогическая теория о проблемах профессионально-педагогической подготовки специалистов физического воспитания и спорта. В статье проанализированы проблемы профессионально-педагогической подготовки специалистов физического воспитания и спорта на современном этапе исследования. Определены пути обновления профессионально-педагогического образования специалистов в заведениях высшего образования с учётом мировых тенденций. Охарактеризованы основные концепции профессионально-педагогического образования специалистов и принципы построения такой системы: целостности, поликультурности, демократизма. Очерчено функции профессионально-педагогического образования специалистов: социокультурная, развивающая, общеобразовательная, компенсирующая, адаптивная, экономическая. Определены проблемы профессионально-педагогической подготовки специалистов физического воспитания и спорта, теоретические и методологические основы, исследованные учёными. Представлены направления научных исследований профессионально-педагогической подготовки специалистов физического воспитания и спорта, в частности, авторский вариант акме-культурологического подхода.

Ключевые слова: методологические основы, педагогическая теория, профессионально-педагогическая подготовка, специалист, физическое воспитание и спорт.

Ivanii I. V., Ivanii O. M. Pedagogical theory about professional teachers` training of physical education specialists. The article is devoted to the analysis of the problems of professional-pedagogical training of physical education and sports specialists at the present stage of research. The ways of updating professional-pedagogical education of specialists in higher education institutions taking into account world trends are determined. The basic concepts of professional-pedagogical education of specialists and the principles of building such a system are characterized: integrity, multiculturalism, innovation, continuity, democracy. The functions of professional-pedagogical education of specialists are defined: socio-cultural, developing, general education, compensating, adaptive, and economic. The problems of professional-pedagogical training of physical education and sports specialists, theoretical and methodological foundations, are studied by scientists. The directions of scientific research of professional-pedagogical training of physical education and sports specialists, including the author's version of the acme-culturological approach are presented.

Key words: methodological foundations, pedagogical theory, professional-pedagogical training, specialist, physical education and sport.

Постановка проблеми у загальному вигляді та визначення її зв'язку з важливими науковими чи практичними завданнями. Інтегрування української професійної освіти в загальноєвропейський і світовий контекст розпочинається з усвідомлення засад і принципів сучасної професійної освіти та пошуку шляхів її практичної реалізації. На думку дослідників, цьому мають сприяти психолого-педагогічні дослідження різноманітних аспектів функціонування системи професійної освіти, і перш за все, проблеми духовного розвитку людини, максимального розкриття потенціалу кожної людини, її формування як суб'єкта соціального життя, підготовки до постійного удосконалення, саморозвитку та самореалізації, що значною мірою пов'язано з якістю системи педагогічної освіти.

Сучасний стан розвитку українського суспільства, нові вимоги до якості професійного рівня фахівців вимагають нових методів, видів, форм освіти. Вивчення практики роботи закладів вищої освіти свідчить, що на етапі трансформації системи освіти сучасний стан професійно-педагогічної підготовки фахівців не відповідає потребам суспільства. Одним із механізмів її модернізації є впровадження в практику діяльності закладів вищої освіти ефективних моделей, що забезпечують високий рівень продуктивної професійно-педагогічної діяльності, інтеграції знань, умінь, ділових та особистісних якостей майбутнього фахівця, стратегій випереджувального підходу, спрямованих на його адаптацію у сучасному динамічному суспільстві, збереження й примноження духовних і життєвих сил, реалізацію власного творчого потенціалу.

Аналіз новітніх досліджень і публікацій. Проблема професійно-педагогічної підготовки фахівців перебуває в

центрі уваги сучасної педагогічної науки, про що свідчать дослідження таких учених, як: С. У. Гончаренко, М. В. Євтух, Н. Г. Ничкало, Н. Г. Сидорчук, С. О. Сисоєва та ін. Огляд цих досліджень представлено в низці монографій [2; 3; 7] і навчальних посібників [5; 10]. Не менш актуальною є проблема освіти фахівців галузі фізичного виховання та спорту, яку досліджували Г.М. Артюзов, С.В. Гуменюк, О.Ц. Демінський, Л.О. Демінська, Т.Г. Дереди, А.В. Сватєєв, Л.П. Сушенко, О.В. Тимошенко, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкрєбтій. Дослідники зазначають, що формування змісту підготовки фахівців потрібно розглядати як цілісну комплексну проблему, вирішення якої необхідно здійснювати на основі ґрунтовних теоретико-методологічних підходів відповідно до стандартів і рекомендацій як Європейського простору вищої освіти, так і національного законодавства. Так, Л. О. Демінською обґрунтовано та розроблено концепцію та модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах аксіології [2]. Т. Г. Дередою розроблено систему неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології [3]. Нині недостатньо вивченим сучасними науковцями залишається проблема професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту у педагогічній теорії.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення основних положень педагогічної теорії щодо проблеми професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту відповідно до сучасних соціальних, освітніх, культурно-просвітницьких тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи проблему професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту в педагогічній теорії, зазначимо, що педагогічна теорія пізнає закони та закономірності виховання, обґрунтовує його теоретико-методологічні основи, озброює педагогів професійними знаннями про цілі, завдання, зміст, технології, особливості виховання, навчання, розвитку людей різних вікових груп, уміннями прогнозувати, проектувати і здійснювати педагогічний процес [11].

Аналіз вищезазначених літературних джерел показав, що оновлення освіти та професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти характеризується переходом від індустріального виробництва до науково-інноваційних технологій; поглибленням процесів глобалізації; інтернаціоналізацією, гуманізацією, гуманітаризацією, демократизацією, інформатизацією, індивідуалізацією, фундаменталізацією, поліваріативністю та безперервністю навчання (табл. 1).

Таблиця 1.

Назва	Характерні ознаки
Глобалізація	Зближення й поглиблення співробітництва націй і народів у сфері освіти. Подолання глобальних кризових проблем у навчанні, консолідація та підняття духовної культури громадян і суспільства, поєднання потенціалів національних освітніх систем із метою вирішення завдань поліпшення якості освіти. Глобалізація освіти у світовому масштабі відіграє важливу роль у забезпеченні успіху подальшого розвитку людської цивілізації.
Інтернаціоналізація	Створення інтернаціональних освітніх структур різного типу і призначення. Здатність оперативної та адекватно реагувати на зміни у змісті і формах освітньої діяльності, забезпечувати студентську мобільність в освітньому просторі. Перехід до гнучких взаємоузгоджених навчальних планів модульного типу, що дозволяють студентам легше адаптуватися до умов навчання в інших ЗВО. Широке використання сучасних інноваційних технологій і дистанційного навчання.
Демократизація	Демократичний стиль управління та взаємодії між суб'єктами навчання. Реалізація соціальних прав і свобод, врахування напрямку та змісту професійної підготовки. Забезпечення умов для здобуття якісної освіти. Формування громадянської особистості з національною самосвідомістю і духом взаєморозуміння між народами, з чіткою власною соціальною позицією та толерантністю щодо поглядів інших, соціально активною і відповідальною за свій вибір.
Гуманізація	Формування людини як унікальної цілісної творчої індивідуальності, що прагне до максимальної реалізації своїх здібностей. Орієнтація на розвиток і становлення відносин взаємної поваги між учнями та педагогами. Збереження й зміцнення стану здоров'я та почуття власної гнучкості. Розвиток особистісного потенціалу. Гармонійне поєднання освіченості, професіоналізму, духовності, моральної вихованості. Розвиток особистості у відповідності з духовними цінностями національної та загальнолюдської культури.
Гуманітаризація	Повернення до цілісного сприйняття світу і культури, гуманітарного, творчого мислення. Формування висококультурного фахівця, що володіє гуманітарною базою знань. Створення у ЗВО гуманітарного середовища, яке сприяє розвитку моральних якостей, соціально значущих цінностей, розкриттю творчого потенціалу особистості, оновленню змісту наявних і появі нових гуманітарних дисциплін, упровадженню нових інноваційних педагогічних технологій, переорієнтації навчально-виховного процесу на оволодіння прийомами педагогічної діяльності. Формування наукового світогляду й гуманістичних ідеалів.
Інформатизація	Пов'язана з великим залученням комп'ютерної техніки та інформаційних технологій в освітній процес за рахунок використання сучасних видів аудіо- й відеоапаратури та комп'ютерного забезпечення.
Поліваріативність	Організація поетапного освітнього процесу, що дозволяє досягти на всіх етапах того рівня знань, який відповідає вимогам студентів. Кожен рівень визначає період, цілі, термін і характерні особливості, вибір доцільного темпу навчання, різні форми навчання та типи навчальних закладів, диференціацію умов навчання залежно від індивідуальних особливостей.

Фундаменталізація	Посилення взаємозв'язку теоретичної і практичної підготовки людини до життя в нових суспільних умовах, глибоке та системне засвоєння науково-теоретичних знань із базових дисциплін навчального плану. Надання цілісної картини світу, що розкривається та функціонує за спільними освітніми законами. Ґрунтовні наукові знання майбутнього фахівця про суспільство і людину.
Індивідуалізація	Врахування та розвиток особистісних якостей у ході організації всіх форм взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу. Вибір оптимального темпу навчання з урахуванням індивідуальних здібностей у навчанні. Можливість навчатися за індивідуальним графіком. Надання можливості самостійно обирати дисципліни за бажанням. Врахування індивідуальних компонентів навчання під час організації самостійної роботи. Забезпечення умов для виявлення своїх індивідуальних здібностей.
Безперервність	Організація постійної освіти особистості протягом усього життя. Самостійне поповнення та оновлення знань, що спрямовується на формування стійкого пізнавального і професійного інтересу. Потреба у творчому розвитку, неперервній самоосвіті у процесі педагогічної діяльності.

Таким чином, у впливі загальноосвітніх тенденцій на процес професійної підготовки майбутніх фахівців спостерігаються такі основні шляхи у сфері професійної освіти:

- загальноосвітні тенденції, спрямовані на зміну основної парадигми освіти через кризу класичної моделі та системи освіти (розробка нових інноваційних педагогічних фундаментальних ідей; створення експериментальних шкіл у педагогічній галузі);

- вітчизняний розвиток педагогіки у напрямі інтеграції в світову культуру, гуманізація, демократизація вищої школи, налагодження зв'язку з основними суб'єктами соціальної культури, створення системи неперервної освіти, гуманітаризація та комп'ютеризація освіти, вільний вибір програм навчання;

- відбудова й подальший розвиток традицій вітчизняної педагогічної освіти.

Здійснений аналіз теоретико-методологічних засад проблеми професійно-педагогічної підготовки студентів університетів (І.В. Іваній [4], Н.Г. Сидорчук [9], С.О. Сисоєва [10] та ін.) надає підстави характеризувати основні ідеї концепції професійно-педагогічної підготовки на трьох рівнях. Філософсько-педагогічні аспекти окреслюють специфічну роль філософії у здійсненні наукового пошуку, визначають її світоглядний і соціальний характер: з філософських позицій можна вибудувати процес підготовки студентів, що максимально сприяє соціалізації особистості відповідно до вимог європейського вибору і завдань щодо реалізації національної освітньої програми.

Загальнонауковий рівень дослідження проблеми професійно-педагогічної підготовки ґрунтується на використанні базових положень системного, синергетичного та компетентнісного підходів, з позицій яких конкретизовано концептуальні положення. Конкретизацію змістовного навчання, діяльнісних характеристик, забезпечення якісної підготовки майбутнього фахівця, на думку Н.Г. Сидорчук, може бути реалізовано на конкретно-науковому рівні, що передбачає впровадження поліпарадигмального, акмеологічного, технологічного, професіографічного підходів [9].

Можливість підвищення ефективності професійно-педагогічної підготовки студентів університетів, як зазначає Н.Г. Сидорчук, досягається реалізацією принципів, які є ядром концепції, оскільки визначають стратегію й тактику відповідного освітнього процесу. Основними принципами розвитку професійно-педагогічної освіти є [9]: цілісність, полікультурність, наступність, інтерактивність, гуманістична спрямованість. Ці принципи впливають із педагогічних закономірностей і забезпечують успішне досягнення цілей, що проєктуються [1].

Як зазначають С.О. Сисоєва та Т.Є. Кристочук, професійно-педагогічна освіта виконує низку важливих функцій [10], а саме:

- соціокультурну, розвивальну (задоволення й розвиток духовних запитів особистості, створення умов для її постійного творчого зростання);

- загальноосвітню, компенсуючу (усунення прогалин у базовій освіті, її доповнення новими знаннями, що з'являються в умовах інформативно-технологічної революції);

- адаптивну (гнучка професійна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації з метою оновлення професійного досвіду, постійних змін на виробництві, комп'ютерного доступу до інформаційних банків даних тощо);

- економічну (задоволення потреб держави, регіонів, різних галузей господарства і сфери послуг у конкурентоспроможних фахівцях, підготовлених до впровадження новітніх технологій тощо).

Зазначені функції професійно-педагогічної освіти, на нашу думку, взаємопов'язані та постійно доповнюються новими, що зумовлено динамічністю змін у соціально-культурному розвитку сучасного українського суспільства.

Для забезпечення функціонування системи фізичного виховання та спорту, на думку В.Г. Папуші, необхідні такі умови [8, с. 12]: бажання громадян реалізувати свої права на фізичний і духовний розвиток; належна матеріально-технічна база; забезпечення галузі «Фізична культура і спорт» висококваліфікованими фахівцями-професіоналами.

На кожному етапі розвитку суспільства важливе значення має рівень розвитку фізичного стану людини, її рухових якостей, готовності до професійної, суспільної та військової діяльності. Основними джерелами виникнення й розвитку теорії фізичного виховання дослідник визначає [8, с. 5]: практику фізичного виховання та спорту (практику вітчизняних і зарубіжних шкіл фізичного виховання, української національної традиції); практику суспільного життя (інформацію про завдання, ефективність методів, засобів і форм фізичного виховання та спорту); професійні ідеї філософів, педагогів, психологів, лікарів про зміст і шляхи виховання в людині потреби дотримуватись здорового способу життя; результати наукових досліджень у галузі фізичної культури та спорту; результати досліджень у суміжних галузях (філософія, педагогіка, загальна і вікова психологія, біологічні науки тощо).

На основі вивчення проблеми професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту в педагогічній теорії можна зробити висновок, що дослідниками було обґрунтовано теоретичні та методологічні засади

професійно-педагогічної підготовки фахівців [5, с. 18], а саме: обґрунтовано критерії ефективності особистісно орієнтованої професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту (Л.П. Сущенко); визначено шляхи оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у педагогічних закладах вищої освіти (О.В. Тимошенко); визначено систему науково-методичного забезпечення підготовки фахівців фізичного виховання до професійної діяльності (О.Ю. Аджиппо); обґрунтовано та розроблено структурно-компонентну модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання на засадах аксеології (Л.О. Демінська); розроблено та науково обґрунтовано теоретичні й методичні засади підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності (А.В. Сватєв); розроблено концепцію та модель неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології (Т.Г. Дерєка); комплексно й системно обґрунтовано науково-педагогічну концепцію розвитку теорії та практики професійно-мовленнєвої культури фахівців фізичного виховання (Г.Д. Кондрацька); обґрунтовано теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності вчителів фізичної культури (С.В. Гаркуша); обґрунтовано концепцію формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх вчителів фізичної культури засобами інноваційних технологій (С.В. Гуменюк).

Аналіз наявних досліджень свідчить про те, що проблема професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту в педагогічній теорії більшою мірою є об'єктом локальних інтересів окремих науковців. Досягнення високої якості професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту потребує перегляду традиційних поглядів на удосконалення фахівця у процесі професійної підготовки. На наш погляд, завдання полягає в необхідності теоретичного осмислення взаємозв'язку акмеологічного і культурологічного підходів та їх практичної реалізації у підготовці висококваліфікованого професіонала, з високим рівнем професійно-педагогічної культури, готового до лідерства, постійного самовдосконалення, мотивованого на досягнення професійного та соціального статусу самореалізації в обраній професії. У роботі ми показали, що з позицій акме-культурологічного (інтегрованого) підходу вдосконалення змісту професійно-педагогічної підготовки фахівця фізичного виховання та спорту передбачає: розвиток його акме-культурологічного потенціалу; особистісно-сміслового залучення студента до цінностей професійної й педагогічної культури, створення їх цілісного образу в свідомості майбутнього фахівця; розкриттю акме-культурологічних смислів освіти й фізкультурно-педагогічної діяльності. У своїй акме-культурологічній цілісності зміст професійно-педагогічної освіти покликаний сприяти розгортанню суб'єктивних властивостей особистості, її становлення суб'єктом професійно-педагогічної культури.

Висновки. Досліджуючи проблему професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту в педагогічній теорії, зазначимо, що сучасні дослідження спрямовані: на розробку професіограм і моделей діяльності, що забезпечують формування, розвиток і відновлення фізичного, духовного та психологічного здоров'я учнівської молоді; формування професійно значущих якостей майбутнього фахівця; творчого підходу та готовності фахівця до фізичного виховання та спортивної діяльності. Вчені надають важливого значення підвищенню рівня професіоналізму фахівця, гуманізації фізкультурно-педагогічного процесу, творчого світоmodellювання, професійно-педагогічного самовизначення у фізкультурно-спортивному середовищі. Аналіз наукових досліджень засвідчив, що проблема професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту у педагогічній теорії більшою мірою є об'єктом локальних інтересів окремих науковців, але досі ще не стала предметом акме-культурологічного узагальнення, що на певний період стало базовим вирішенням багатьох накопичених проблем, зокрема, розгляду професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців як цілісного процесу навчання у закладах вищої освіти.

Таким чином, перспективи подальших наукових розвідок, на нашу думку, полягають у визначенні акме-культурологічного підходу як методологічної основи підвищення якості професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту у закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Філософічність освіти: теорія, методологія, практика // Вища освіта України. 2008. № 4. С. 10–18.
2. Демінська Л.О. Аксиологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання: монографія / Донецьк: Юго-Восток. 2013. 436 с.
3. Дерєка Т.Г. Неперервна професійна підготовка фахівців фізичного виховання: акмеологічні засади [монографія] / За ред. С.О. Сисоевої. Київ: В.П. «Едельвейс», 2016. 528 с.
4. Іваній І.В. Фізкультурна освіта: концептуальні засади формування професійно-педагогічної культури студентів // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук. метод. журн. 2016. Вип. 1–2. С. 16–21.
5. Іваній І.В. Основи професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту: навч.-метод. посібник: Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. 156 с.
6. Іваній І.В. Розвиток у професійній фізкультурній освіті акме-культурологічного потенціалу майбутнього фахівця // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, VI (67), Issue: 163, 2018 May, p. 34–38.
7. Ничкало Н.Г. Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія. Київ: Пед. думка, 2008. 198 с.
8. Папуша В.Г. Теорія і методика фізичного виховання у схемах і таблицях. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 128 с.
9. Сидорчук Н.Г. Професійно-педагогічна підготовка студентів університетів у контексті єдиного європейського освітнього простору: монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 608 с.
10. Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навч. посіб. Рівне: Овід, 2012. 352 с.
11. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 560 с.